

Course: CORPORATE GOVERNANCE

Lecture 10. Evaluating the effectiveness of corporate governance

Lecturer: Xusainov Shavkat

Фан: КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВ

10 - мавзу. Корпоратив бошқарув самарадорлигини баҳолаш

Маърузачи: Хусаинов Шавкат

1. Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашнинг аҳамияти
2. Корпоратив бошқарув тизими диагностикаси

- **Корпоратив бошқарув тизимини самарали баҳолаш** кўп жиҳатдан компаниянинг ички ташкилотчилик даражасини, манфаатдор томонлар (менежерлар, акционерлар, инвесторлар, ва бошқа томонлар) ўртасидаги муносабатларни яхшилашга ёрдам беради.
- Бунда баҳолаш компаниянинг молиявий ҳолатини ва келгусидаги стратегик мақсадларини аниқлаш учун асос бўлиб хизмат қилади.
- **Корпоратив бошқарувни самарали** ташкил этишда баҳолашнинг асосий аҳамиятини тушуниш зарур, чунки у компаниянинг барқарорлиги ва молиявий муваффақиятига тўғридан-тўғри таъсир кўрсатади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Ишончилилик ва шаффофликни таъминлаш:

- корпоратив бошқарувни баҳолаш орқали **ишончилилик ва шаффофлик** таъминланади. бу эса, компанияда **қабул қилинадиган қарорларнинг** манфаатдор томонлар томонидан тушунилиши ва қабул қилинишига имкон яратади.
- баҳолаш натижалари бўйича чиқарилган маълумотлар орқали инвесторлар компанияга **ишонч билан ёндашади** ва компания учун **сармоя** жалб қилиш имконияти ошади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Рискларни бошқариш:

- корпоратив бошқарув тизимини **баҳолаш**, компанияда юзага келиши мумкин бўлган **рискларни аниқлашда** ва уларни бошқаришда муҳим ўрин тутади.
- ҳар бир ташкилотда **рисклар** мавжуд бўлиб, уларни эрта аниқлаш ва бартараф этиш компаниянинг узоқ муддатли барқарорлиги ва ривожланиши учун муҳимдир.
- баҳолаш жараёни орқали мазкур рисклар аниқланади ва уларни бошқариш стратегиялари ишлаб чиқилади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Инвестициявий жозибадорликни ошириш:

- корпоратив бошқарув тизимини **шаффоф баҳолаш** натижалари орқали компаниянинг инвестициявий жозибадорлиги ортади.
- инвесторлар компаниянинг **корпоратив бошқарув даражасини таҳлил қилиш** орқали сармоя киритиш қарорини қабул қилишади.
- корпоратив бошқарув тизимининг **самарали баҳоланиши** компаниянинг жозибадорлигини оширишга хизмат қилади ва янги сармоядорлар учун кенг имкониятлар яратади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Оператив қарорлар қабул қилиш:

- Корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш, компаниянинг ички жараёнларини аниқлаш ва уларни такомиллаштириш учун асос бўлиб хизмат қилади.
- Баҳолаш жараёнида аниқланган заифликлар ва муаммолар, жамиятнинг қарор қабул қилиш механизмларини яхшилаш учун таклиф этилади.
- Бу эса, жамиятнинг оператив фаолиятини самарали ташкил этиш ва рақобатбардошлигини оширишга ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Муддатли мақсадларни аниқлаш:

- корпоратив бошқарув тизимини **самарали баҳолаш**, жамиятнинг муддатли мақсадларини аниқлаш ва уларга эришиш учун самарали стратегик режалаштиришни таъминлайди.
- баҳолаш жараёнида аниқланган муаммолар ва имкониятлар, компаниянинг ўз мақсадларига эришиш йўлида керакли стратегияларни ишлаб чиқишда асос бўлади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Ижтимоий масъулият ва этика:

- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш ижтимоий масъулият ва этика принципларини ҳам ҳисобга олишни таъминлайди.
- компаниялар ижтимоий муҳитга таъсир кўрсатиши ва манфаатдор томонлар орасида этик муносабатларни мустаҳкамлаш учун масъулиятли қарорлар қабул қилишлари керак.
- баҳолаш жараёнида ижтимоий масъулият ва этика нормалари аниқланиши, компаниянинг ижтимоий имиджи ва жамоатчилик билан муносабатлари яхшиланишига ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш:

- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш, компаниянинг инсон ресурсларидан самарали фойдаланишини таъминлайди.
- баҳолаш жараёнида ишчиларнинг билим ва малакалари, иш муҳити ва мотивацияси аниқланади.
- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш натижасида, компаниянинг ишчиларини самарали фойдаланишини таъминлаш ва уларнинг ишга бўлган лойиҳа қилишини рағбатлантириш имкони яратилади.
- меҳнат ресурсларини баҳолаш, компаниянинг ижтимоий ва иқтисодий самарадорлигини оширишга ҳамда кадрларни жалб этиш ва сақлаб қолишга ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Бозор тенденцияларига мослашиш:

- корпоратив бошқарув тизимини самарали баҳолаш, компанияларни бозордаги тенденцияларга мослашишга имкон беради. тартибсизлик ва тез ўзгаришлар даврида, компаниялар мослашувчанлик ва инновацион ёндашувларни излашлари зарур.
- баҳолаш натижалари асосида, компаниялар бозорнинг ҳаракатланишини аниқлашлари ва ўз бизнес моделарини таҳлил қилишлари мумкин.
- корпоратив бошқарув тизимини самарали баҳолаш компанияларни рақобатбардошлигини ошириш ва янги бозор имкониятларини фойдаланишга ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Узоқ муддатли стратегик мақсадларга эришиш:

- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш узоқ муддатли стратегик мақсадларга эришиш учун катта аҳамиятга эга.
- компаниялар ўз стратегик режаларини тузишда, корпоратив бошқарув тизимининг самарадорлигини баҳолаш орқали ўз мақсадларига эришиш усулларини аниқлашлари мумкин.
- баҳолаш жараёнида аниқланган заифликлар ва имкониятлар, компаниянинг ривожланиш стратегиясини такомиллаштиришда асос бўлади.

Корпоратив бошқарув тизимини
баҳолашнинг аҳамиятининг
асосий жиҳатлари қуйидагича:

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашнинг аҳамияти:

- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш, компаниянинг молиявий ва стратегик муваффақияти учун муҳим аҳамиятга эга.
- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш жараёни, манфаатдор томонлар орасида **ишончни ва шаффофликни ошириш**, **рискни бошқариш**, **инвестициявий жозибадорликни ошириш**, **инновацияларни рағбатлантириш** ва компаниянинг ривожланишини таъминлашда катта роль ўйнайди.
- корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш, компаниянинг **узоқ муддатли ривожланиши ва барқарорлигини таъминлаш** учун мўлжалланган асосий омиллардан биридир.

Корпоратив бошқарувнинг самарадорлиги кўплаб омилларга, хусусан, корпоратив бошқарув стандартларига риоя этишга боғлиқ:

- Корпоратив бошқарувнинг самарадорлиги кўплаб омилларга, хусусан, корпоратив бошқарув стандартларига риоя этишга боғлиқ.
- Самарали корпоратив бошқарув - инвесторлар учун акцияларни сотиб олиш, узоқ муддатли инвестицияларни амалга ошириш учун сигналдир.

Бунинг сабаби, самарали корпоратив бошқарув инқироз вазиятларни руй бериш хавфини камайтиради ёки ҳеч бўлмаганда уларнинг муваффақиятли ҳал этилиш эҳтимолини оширади, акциядорлар ва инвесторлар билан муносабатларнинг "ошкоралигини" таъминлайди.

Корпоратив бошқарувнинг самарадорлиги
кўплаб омилларга, хусусан, корпоратив
бошқарув стандартларига риоя этишга боғлиқ:

Корпоратив бошқарув тизимининг самарадорлиги
нафақат компания бозор қийматини оширади, балки ўз
навбатида, молиявий бозорларда
рақобатбардошлигини оширади, кредитлаштириш
қийматини пасайтиради ҳамда инвесторлар учун янада
жозибадор қилади.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашнинг аҳамиятини белгиловчи асосий жиҳатлар	Изоҳ
Ишончилилик ва шаффофликни таъминлаш	Манфаатдор томонлар ўртасидаги ишончни мустаҳкамлаш, қарорларнинг шаффофлигини ошириш.
Ҳавф-хатарларни бошқариш	Ҳавфларни эрта аниқлаш ва уларни самарали бошқариш, компаниянинг барқарорлигини таъминлаш.
Инвестициявий жозибадорликни ошириш	Инвесторлар учун компаниянинг корпоратив бошқарув даражасини таҳлил қилиш имконини яратиш.
Ривожланиш ва инновацияларни қўллаб-қувватлаш	Ривожланиш стратегиясини яхшилаш, инновацияларни жалб этиш ва янги ишлаб чиқариш стратегияларини амалга ошириш.
Ижтимоий масъулият ва этика	Компаниянинг ижтимоий имиджи ва жамоатчилик билан муносабатларни мустаҳкамлаш.
Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш	Ишчиларнинг малакаларини баҳолаш ва мотивациясини ошириш, самарали иш муҳитини яратиш.
Бозор тенденцияларига мослашиш	Бозор ҳаракатларини аниқлаш ва мослашувчанликни ошириш.
Узоқ муддатли стратегик мақсадларга эришиш	Стратегик режаларни тузишда самарали асосларни таъминлаш ва мақсадларга эришиш.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда турли хил мезонлар ва кўрсаткичлар инобатга олинади. Ушбу мезонларнинг ҳар бири компаниянинг барқарор ривожланишига ва самарадорлигига таъсир кўрсатади:

- **Иқтисодий самарадорлик:**
 - корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда иқтисодий кўрсаткичлар, жумладан **даромад, харажатлар, соф фойда** ва **бошқа молиявий натижалар** баҳоланади.
 - бу кўрсаткичлар орқали компаниянинг ички иқтисодий ҳолати аниқланади ва унинг келажақдаги молиявий барқарорлиги баҳоланади. Ушбу мезон, шунингдек, компаниянинг **ресурсларни самарали фойдаланиши, инвестицияларни қайтариш даражаси** ва жадал ривожланиш учун зарур бўлган маблағларни мослаштириш имкониятлари ҳақида ҳам маълумот беради.
 - **Иқтиқбол:** иқтисодий самарадорликни яхшилаш учун стратегиялар ишлаб чиқиш, молиявий анализ қилиш ва мослашувчанликни таъминлаш зарур.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда турли хил мезонлар ва кўрсаткичлар инobatга олинади. Ушбу мезонларнинг ҳар бири компаниянинг барқарор ривожланишига ва самарадорлигига таъсир кўрсатади:

- **Ҳуқуқий мувофиқлик:**
- Корпоратив бошқарув тизимининг мамлакатдаги қонунларга ва меъёрий ҳужжатларга мувофиқлиги текширилади.
 - Ўзбекистон Республикасида қабул қилинган корпоратив бошқарувга оид қонунлар ва тартиблар инobatга олинган ҳолда, ҳуқуқий жиҳатлар баҳоланади. Ҳуқуқий мувофиқлик компаниянинг ташқи муҳитдаги ишончини оширади ва ички рискларни камайтиради.
- **Масъулият ва зарарни камайтириш:** Компаниянинг ҳуқуқий жиҳатдан тўғри фаолият кўрсатиши, ҳуқуқий рискларни камайтириш ва корпоратив имиджини мустаҳкамлашга ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда турли хил мезонлар ва кўрсаткичлар инобатга олинади. Ушбу мезонларнинг ҳар бири компаниянинг барқарор ривожланишига ва самарадорлигига таъсир кўрсатади:

- **Стратегик бошқарув:**

- Корпоратив бошқарув тизимининг стратегик самарадорлиги унинг узоқ муддатли ривожланиш стратегиясига қанчалик мос келиши билан баҳоланади.
 - Компаниянинг стратегик мақсадлари ва келгусидаги режалари аниқ ва мантиқий йўналишда бўлиши керак. Корпоратив бошқарув стратегияси орқали компания ўзини ўзгартириш ва янги бозорларга кириш имкониятларини баҳолайди.
- **Ишлаб чиқариш ва инновациялар:** Стратегик бошқарув, бундан ташқари, инновацион ташаббусларни қўллаб-қувватлаш, рақобатбардошликни ошириш ва бозор шароитларига мослашишга ёрдам беради.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда турли хил мезонлар ва кўрсаткичлар инобатга олинади. Ушбу мезонларнинг ҳар бири компаниянинг барқарор ривожланишига ва самарадорлигига таъсир кўрсатади:

- **Ижтимоий масъулият:**

- Бугунги кунда компаниянинг жамиятга ва экологияга бўлган муносабати ҳам корпоратив бошқарув баҳолашининг муҳим қисми ҳисобланади.
 - Компаниянинг ижтимоий ва экологик вазифаларни бажаришдаги иштироки, жамиятга ижобий таъсир кўрсатиши, корпоратив масъулиятни оширади. Бундай ёндашув, мижозлар ва жамоатчилик билан муносабатларни мустаҳкамлаш, ишончни ошириш ва корпоратив имижини яхшилашда муҳим аҳамиятга эга.
- **Ижтимоий таъсир:** Ижтимоий масъулият ва корпоратив ижтимоий масъулият (CSR) компаниянинг ижобий рейтингини кўтариш, ижтимоий лойиҳаларни амалга ошириш ва жамиятга ижобий таъсир кўрсатишда муҳим рол ўйнайди.

Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашда турли хил мезонлар ва кўрсаткичлар инобатга олинади. Ушбу мезонларнинг ҳар бири компаниянинг барқарор ривожланишига ва самарадорлигига таъсир кўрсатади:

- Корпоратив бошқарув тизимини баҳолашнинг мазкур асосий жиҳатлари, компаниянинг молиявий барқарорлиги, ҳуқуқий мувофиқлиги, стратегик самарадорлиги ва ижтимоий масъулиятини таъминлашда муҳим аҳамият касб этади.
 - Ушбу мезонлар компаниянинг жамиятдаги мавқеини, ишончини ва рақобатбардошлигини оширишга хизмат қилади.
- Бундан ташқари, корпоратив бошқарувни самарали ташкил этиш, барқарор ривожланиш стратегиясини амалга ошириш ва инновацияларни татбиқ этиш орқали узоқ муддатда ривожланиш имкониятларини кенгайтиришга ёрдам беради.

Самарали корпоратив бошқарув тизими акциядорлик жамиятлар бошқаруви тизимида янги, замонавий ёндошувларни фаолроқ жорий қилиш имконини беради, жумладан:

- акциядорларнинг умумий йиғилишларини, кузатув кенгашлари ва ижро органлари мажлисларини ўтказиш тартибини такомиллаштириш;
- компаниялар фаолияти ва уларнинг битимларини шаффофлиги (ошкор қилиш тизимини такомиллаштириш) ва ички молиявий назорат тизимини такомиллаштириш;
- компанияни бошқаришда кузатув кенгашининг ролини кучайтириш (кузатув кенгаши таркибига мустақил аъзоларни киритиш, кузатув кенгашлари қошида тегишли қўмиталарни тузиш);
- ижро органларининг кузатув кенгаши ва акциядорларнинг умумий йиғилишларига ҳисобдорлигини ошириш;
- акциядорлик жамиятини ривожлантириш учун оқилона дивиденд сиёсати ва стратегиясини яратиш имконини беради.

- Корпоратив бошқарув тизими **самарадорлиги баҳолаш диагностикаси методологияси** акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув даражасини баҳолаш имконини бериши билан биргаликда акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини аниқлашнинг тизимли ёндашувини шакллантиради.
- Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувни такомиллаштириш бўйича тавсиялар мажмуаси ишлаб чиқилади, ҳар бир акциядорлик жамиятида корпоратив бошқарув амалиётини миллий қонунчилик меъёрлари, корпоратив бошқарув кодекси ва жаҳон амалиёт стандартлари бўйича қиёсий таҳлил қилиниши натижасида корпоратив бошқарув тизимини такомиллаштириш имконини беради

- Самарали корпоратив бошқарув тизими инвестицион қарорлар қабул қилишда ҳал қилувчи омил сифатида қаралмоқда ва шу жиҳат сабаб **корпоратив бошқарув тизими** мавжуд бўлмаган компания рақобатбардош ва инвестицион жозибатор бўлиш учун бозорнинг тўлиқ иштирокчисига айланиш имкониятига эга эмас.
- Жаҳон амалиётида сўнгги ўн йилликда **корпоратив бошқарувга** бўлган бундай жиддий эътиборнинг асосий мезони инвесторлар учун янада хавфсизроқ ва қулай муҳит яратиш истаги ҳисобланади.

Бир қатор халқаро
илмий-тадқиқот
марказларининг
изланишларида
корпоратив
бошқарувнинг
акциядорлик жамиятлар
фаолиятининг
самарадорлигига таъсири
илмий жиҳатдан
асосланган.

- ривожланаётган бозорларда фаолият юритаётган 100 та йирик компаниялардан энг яхши корпоратив бошқарув тизимига эга бўлган компанияларда EVA (Economic Value Added) кўрсаткичи компанияларнинг ўртача кўрсаткичидан 8% га кўпдир.
- энг яхши корпоратив бошқарув тизимига эга бўлган АҚШ компанияларида савдо ҳажмининг ўсиши паст корпоратив бошқарувига эга бўлган компанияларга нисбатан юқорироқдир.

- Турли халқаро ташкилотларнинг, жумладан Жаҳон банки, OECD, EBRD ва KPMG методологияси, PWCнинг GAMMA методологияси, Standard and Poor's рейтинг агентлигининг корпоратив бошқарувни баҳолаш методологиясига доир таҳлилларда корпоратив бошқарув акциядорлик жамиятларининг самарадорлигини баҳолашда асосий элемент эканлигини қайд этиш билан биргаликда жамиятнинг бошқарув ва назорат органлари фаолиятини баҳолаш ҳам методологиянинг ажралмас қисми сифатида қаралади.

- Корпоратив бошқарувни, айниқса ўтиш даври иқтисодиётига эга давлатлар учун стандартлаштириш ва баҳолаш услубларини ишлаб чиқишда GAMMA (Standard & Poor's)[14] (АҚШ), GMI (Governance Metrics International)[15] (АҚШ), "Euromoney" журнали[16] (Буюк Британия), Россия корпоратив ҳуқуқ ва бошқарув институти[17] (Core rating методикаси) методологиялари алоҳида ўрин тутди.

Жаҳон тажрибасида акциядорлик жамиятларнинг корпоратив бошқарув тизимини баҳолаш бўйича рейтинглар белгилаш методологиясини қўлланилади.

Корпоратив бошқарувни диагностикасига доир методологияларнинг аксарияти 1999 йилда қабул қилинган Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилоти (OECD) томонидан ишлаб чиқилган корпоратив бошқарув тамойилларига асосланади[18].

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг (OECD)
Корпоратив бошқарув тамойиллари ва уларнинг тавсифи

OECD Корпоратив бошқарув тамойиллари	Тамойиллар тавсифи
Акциядорлар ҳуқуқлари	Корпоратив бошқарув тузилмаси акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиши керак.
Акциядорларга тенг муомалада бўлиш	Корпоратив бошқарув тузилмаси акциядорлар, жумладан, кичик ва чет эллик акциядорларга тенг муносабатда бўлишни таъминлаши керак. Барча акциядорлар ҳуқуқларини бузган тақдирда самарали ҳимоя қилиш имкониятига эга бўлиши керак.
Корпоратив бошқарувдаги манфаатдор томонларнинг роли	Корпоратив бошқарув тизимини тан олиш керак: <ul style="list-style-type: none">• манфаатдор шахсларнинг устав ҳуқуқлари;• корпорациялар ва манфаатдор томонлар ўртасида фаол ҳамкорликни рағбатлантириш;• қиймат ва ишларни яратиш;• корхона молия фаровонлигининг барқарорлигини таъминлаш.

Иқтисодий ҳамкорлик ва тараққиёт ташкилотининг (OECD)
Корпоратив бошқарув тамойиллари ва уларнинг тавсифи

OECD Корпоратив бошқарув тамойиллари	Тамойиллар тавсифи
Шаффофлик ва ахборотларни ошкоралиги	Корпоратив бошқарув тузилмаси корпорация билан боғлиқ барча моддий масалалар, шу жумладан, компаниянинг молиявий ҳолати, ишлаши, эгаллик ва бошқарилиши тўғрисида ахборотни ўз вақтида ва тўғри равишда ошкор қилишни таъминлаши керак.
Бошқарувнинг вазифалари	Корпоратив бошқарув тузилмаси компаниянинг стратегик бошқарувини, раҳбарият томонидан бошқарувни самарали амалга оширишни, шунингдек, компания ва акциядорларга маъмуриятнинг ҳисобдорлигини таъминлаши керак.

Корпоратив бошқарув
диагностикасининг **GAMMA**
(Standard & Poor's) (АҚШ):

Методологияда корпоратив бошқарув тамойиллари асосида қуйидаги компонентлар белгиланган:

1. Акциядорлар таъсири,
2. Акциядорлар ҳуқуқи,
3. Ошкоралик, аудит ва корпоратив рискни бошқариш тизими
4. Директорлар Кенгашининг стратегик жараёнлардаги самарадорлиги ва мукофотлаш тизими.

"Euromoney" журналининг (Буюк
Британия) йирик компаниялар
рейтингини аниқлаш методологияси:

Методологияда корпоратив бошқарув тамойиллари асосида қуйидаги компонентлар белгиланган:

1. Мулк ва акциядорлик ҳуқуқларининг очиқ-ошкоралиги,
2. Молиявий шаффофлик,
3. Директорлар кенгашнинг таркиби ва қарорларини қабул қилиш жараёни.
4. Акциядорлар ўзаро муносабатлар ва компания раҳбариятининг манфаатлари.

МДХ мамлакатларида корпоратив бошқарув диагностикасининг таркибий қисмида Россия корпоратив бошқарув ва ҳуқуқ институти (Core rating методикаси) тажрибаси:

Россия Федерацияси миллий қонунчилигининг хусусиятлари ва диагностика бўйича жаҳон тажрибасини ҳисобга олган ҳолда қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

1. Рискларни мавжуд эмаслиги,
2. Маълумотларни ошкор қилиниши,
3. Директорлар кенгаш ва ижро органлари таркиби
4. Устав капиталининг тузилиши,
5. Акциядорларнинг асосий ҳуқуқлари.

- Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини диагностикасида баҳоловчи мезонларни ишлаб чиқиш, уларни турли компонентларга ажратиш, халқаро стандартлар ва талабларни, янги ёндошувлар ва корпоратив бошқарув илғор халқаро амалиёти, шунингдек, корпоратив бошқарув Кодекси талаблари асос сифатида қабул қилинади.
- Корпоратив бошқарув миллий диагностика методологиясини жаҳоннинг етакчи компанияларидаги корпоратив бошқарув амалиётларини миллий қонунчилик талаблари, Корпоратив бошқарув кодекси тавсиялари ва ички ва халқаро корпоратив бошқарув амалиётининг бошқа стандартлари билан таққослаш асосида шакллантириш мақсадга мувофиқдир.

Корпоратив бошқарувни
баҳолаш методологиясида
тўртта кўрсаткич гуруҳидан
фойдаланиш тавсия
этилади:

- **акциядорлар ҳуқуқи ва уларнинг таъсири** (акциядорларнинг ҳуқуқлари, акциядорларнинг ҳуқуқларини бузиш эҳтимоли юзага келиши мумкин бўлган рисклар, шунингдек, акциядорлар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича компаниянинг ташаббуси) таҳлил қилинади;
- **бошқарув органлари фаолиятининг самарадорлиги ва ички назорат** (Кузатув кенгаши ва ижро этувчи органларнинг таркиби ва фаолияти, компаниянинг молия-хўжалик фаолияти устидан ички назорат тизимининг ишлаши, бошқарув органлари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик);
- **ошкоралик ва ахборотни ошкор қилиш** (молиявий ва номолиявий ахборотни ошкор қилиш даражаси, ахборотни ошкор қилишнинг умумий тартибини баҳолаш, барча акциядорлар ва бошқа манфаатдор томонлар учун маълумотларнинг мавжудлиги);
- **корпоратив этика ва барқарор ривожланиш** (ижтимоий масъулият) (корпоратив ижтимоий жавобгарликни таҳлил қилиш ва бошқа манфаатдор томонларнинг манфаатларини ҳисобга олиш).

**Корпоратив
бошқарувни баҳолаш**
методологиясида
таҳлил учун ахборотлар
манбаи сифатида
қуйидаги ҳужжатларни
асос қилиб олиш
мумкин:

- АЖ Устави;
- жамиятнинг тафтиш комиссияси (аудитори) тўғрисидаги низом;
- жамиятнинг коллегиял ижроия органи тўғрисидаги низом (коллегиял ижро органи бўлган тақдирда);
- филиаллар ва ваколатхоналар тўғрисидаги низом (мавжуд бўлса);
- ички маълумотлар тўғрисидаги низом;
- ахборот сиёсати тўғрисидаги низом;
- реестрни юритиш тартиби;
- корпоратив бошқарув кодекси;
- акциядорларнинг умумий йиғилиши тўғрисидаги низом;
- кузатув кенгаши тўғрисидаги низом;
- манфаатлар қарама қаршилиги вақтида ҳаракат қилиш тартиби низоми;
- ички назорат тўғрисидаги низом;
- кузатув кенгаши, текширув комиссияси ва ижро этувчи орган аъзоларини моддий рағбатлантириш низоми;
- акциядорлик жамиятининг бошқарув органлари йиғилишлари баённомалари.

Бундан ташқари
қуйидаги умумий
ахборот ресурсларидан
фойдаланиш тавсия
қилинади:

- акциядорлик жамиятининг расмий сайти;
- акциядорлик жамиятининг олдинги охириги икки чорагида ҳар чораклик ҳисоботи;
- акциядорлик жамиятининг қимматли қоғозларининг қиймати;
- акциядорлик жамиятининг аффилиланган шахслари рўйхати;
- акциядорлик жамиятининг йиллик ҳисоботи;
- қимматли қоғозлар бозорини мувофиқлаштириш ва ривожлантириш марказининг ахборот манбалари;
- оммавий ахборот воситаларида нашр этилган бошқа оммавий ахборот манбалари,
- акциядорлик жамияти вакилларининг тақдимоти материаллари.

Бундан ташқари
қуйидаги **умумий**
ахборот ресурсларидан
фойдаланиш тавсия
қилинади:

- акциядорлик жамиятининг расмий сайти;
- акциядорлик жамиятининг олдинги охириги икки чорагида ҳар чораклик ҳисоботи;
- акциядорлик жамиятининг қимматли қоғозларининг қиймати;
- акциядорлик жамиятининг аффилиланган шахслари рўйхати;
- акциядорлик жамиятининг йиллик ҳисоботи;
- қимматли қоғозлар бозорини мувофиқлаштириш ва ривожлантириш марказининг ахборот манбалари;
- оммавий ахборот воситаларида нашр этилган бошқа оммавий ахборот манбалари,
- акциядорлик жамияти вакилларининг тақдимоти материаллари.

Корпоратив бошқарув рейтинг - акциядорлар, бошқарув кенгаши аъзолари ва компаниянинг бошқарув кенгаши, акциядорларнинг турли гуруҳлари ва компаниянинг барча манфаатдор томонлари ўртасида мавжуд бўлган муносабатларнинг умумий қийматини баҳолаш тизимини қуйидагича ташкил этиш мумкин:

- ҳар бир субкомпонент ва компонент учун баллар тўпланади ва ҳар бир субкомпонент ва компонент учун олинган миқдор, ҳар бир субкомпонент ва компонент учун мос келадиган максимал балл билан бўлинади;
- амалиёт стандартларига мос келишининг якуний қиймати барча компонентлар учун олинган йиғиндини барча компонентлар учун мумкин бўлган максимал баллга бўлиш орқали аниқланади.

Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини диагностикаси корпоратив бошқарувнинг халқаро стандартлари негизида ишлаб чиқиш ва уни амалий татбиғи қуйидаги босқичларда амалга ошириш лозим:

- **1-босқич** - корпоратив бошқарув тизими диагностикасини дастлабки таҳлил қилиш учун зарур материалларни тўплаш, тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва интервью ўтказиладиган мансабдор шахсларни аниқлаш;
- **2-босқич** - тақдим қилинган материаллар асосида дастлабки ҳисоботни шакллантириш ва акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини жорий қилишда риоя қилинадиган тартибларга доир хулоса ва тавсиялар бериш;
- **3-босқич** - акциядорлик жамиятлари корпоратив бошқарув таркибий бўлинмалари диагностикага доир таҳлил натижаларини тақдим қилиш ва уларнинг шарҳлари асосида, натижаларини тўлдириш;
- **4-босқич** - компаниянинг корпоратив бошқарувни такомиллаштириш учун тавсияларни акс эттириш;
- **5-босқич** - диагностика хулосаси асосида акциядорлик жамиятлари томонидан корпоратив бошқарувни такомиллаштириш чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш.

Акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини диагностикаси
корпоратив бошқарувнинг халқаро стандартлари негизида ишлаб чиқиш ва уни амалий татбиғи қуйидаги босқичларда амалга ошириш лозим:

- **1-босқич** - корпоратив бошқарув тизими диагностикасини дастлабки таҳлил қилиш учун зарур материалларни тўплаш, тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва интервью ўтказиладиган мансабдор шахсларни аниқлаш;
- **2-босқич** - тақдим қилинган материаллар асосида дастлабки ҳисоботни шакллантириш ва акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарув тизимини жорий қилишда риоя қилинадиган тартибларга доир хулоса ва тавсиялар бериш;
- **3-босқич** - акциядорлик жамиятлари корпоратив бошқарув таркибий бўлинмалари диагностикага доир таҳлил натижаларини тақдим қилиш ва уларнинг шарҳлари асосида, натижаларини тўлдириш;
- **4-босқич** - компаниянинг корпоратив бошқарувни такомиллаштириш учун тавсияларни акс эттириш;
- **5-босқич** - диагностика хулосаси асосида акциядорлик жамиятлари томонидан корпоратив бошқарувни такомиллаштириш чора-тадбирлар мажмуини ишлаб чиқиш.

Акциядорлик жамиятларида
корпоратив бошқарув тизимини
диагностикаси:

- Компаниянинг корпоратив бошқарувни баҳолаш методологиясининг асосий компонентларини белгилаб олиш корпоратив бошқарув амалиётини ривожлантириш учун қандай омиллар фойдали бўлишини аниқлаш имконини беради.
- Корпоратив бошқарувнинг самарадорлигини баҳолашнинг методологиясида қўлланиладиган ёндашув, инвесторлар нуқтаи назаридан вазиятни молиявий жиҳатдан кўриб чиқишни ўз ичига олади.
- Компонентларнинг ҳар бири, ўз навбатида, корпоратив бошқарувнинг энг яхши амалиётига мос келадиган субкомпонентлар ва мезонлар мажмуини ўз ичига олади.

1. Corporate governance: principles, policies and practices, Tricker B. / Oxford, 2015
2. Zamonaviy korporativ boshqaruv: Darslik, Elmirzayev S. / T.: "Iqtisod-moliya". 2019
3. Korporativ boshqaruv: Darslik, Elmirzayev S. / T.: "Zebo Print", 2021
4. Korporativ boshqaruv: muammolar va zamonviy yechimlar. Suyunov D.X., Xoshimov E.A., Xusainov Sh.A. / Toshkent: Biznes va tadbirkorlik oliy maktabi, 2021
5. Theoretical and practical aspects of forming an effective system of corporate management, Khusainov Sh., International Journal of Economic Perspectives, 2024, 18(03) 42-47

Раҳмат!